

TAL PÅ ERNBERG-EHREBERGSKA SLÄKTMÖTET 2014

Karlskrona

Det var Gustav Vasa som skapade den svenska flottan. Han började med att hyra fartyg från Lübeck. Med den expansiva politik som fördes av Gustav Vasas söner så blev det bara mer och mer av den varan.

Under 1670-talet hamnade Sverige i krig med Danmark. Våra grannar insåg att den svenska militärmakten inte längre var oövervinnerlig och för kungen, Karl XI, var det uppenbart att man varit nära ett fiasko. Pengarna var slut, armén hade inte imponerat och flottan hade varit en katastrof. 24-årige Karl XI tog genast itu med problemen.

Den tomma statskassan fylldes med en indragning av stora delar av adelns gods, som de fått som tack för hjälpen med att döda tyskar, danskar och ryssar. Nu var det andra tider.

Armén organiserades om genom indelningsverket. Soldater avlönades genom att de fick en bit jord att leva av. Under 1600-talet vanns krigen till stor del med värvade, utländska soldater. Nu skulle stormakten försvaras med billiga, svenska soldater.

Så var det flottan. Det behövde byggas nya skepp och man behövde tillsätta amiraler som visste vad som var för och akter på ett skepp. Men det fanns ett annat problem. Flottan hade sin bas i Stockholm, långt från tyska kusten och Danmark. Dessutom låg skeppen infrusna i Stockholms skärgård varje vår, långt efter att de danska skeppen seglat ut från Köpenhamn.

Lösningen var enkel, man byggde helt enkelt en ny huvudbas för flottan. På köpet byggde man också en helt ny stad, som under lång tid var rikets tredje största stad: Karlskrona.

Läget i Blekinge skärgård hade allt man kunde önska. Det låg på bekvämt avstånd från de tyska besittningarna och den opålitlige

dansken. Kusten var isfri och vid det blivande Karlskrona fanns flera öar med bekväm landförbindelse omgivna av en stor, naturlig hamnbassäng och en ring av skyddande öar som kunde befästas.

Det var bara ett litet bekymmer. Den största ön, Trossön, och flera andra öar ägdes av en bonde som hette Vittus Andersson och han var inte det minsta intresserad av att sälja. Men på 1600-talet hade man lösningar för sånt. Man anklagade herr Andersson för sjöröveri (han skulle ha tänt eldar för att lura fartyg på grund) och lät honom sitta i fängelse tills han tagit sitt förnuft till fånga. När han kom ut sålde han sin gård för 1000 riksdaler. Man kan nog säga att Karl XI gjorde en bättre affär än Vittus Andersson.

1680 grundade Karl XI Karlskrona som huvudbas. Fästningar byggdes för att skydda flottbasen, och broar byggdes för att förena Trossö med fastlandet. Fler och fler människor flyttade hit, och samhället utvecklades.

På 1700-talet blev invånarna fler än 10 000 och Karlskronas arkitektur, skepp och försvar uppmärksammades stort i Europa. Nu inföll en storhetsperiod för den svenska marinen under ledning av af Chapman och Karlskrona blev en viktig handelsstad. Sedan 1998 har Karlskrona funnits på världsarvslistan.

Johan o Gustava

Johan föddes i Wida Lillegård i Ljuders socken. Prästen har i födelseboken noterat att detta skedde 1784 ”af ägta säng och christliga föräldrar”, nämligen hemmansägaren Peter Gummesson och hustru Ingegerd Persdotter. Peter dog blott 44 år gammal i bröstfeber på sin gård i Hovmanstorp, 10 mil härifrån. Då var Johan 13 år och äldst i syskonskaran. Han hade fyra syskon. Som 17-åring skrevs Johan in som lärling hos körsnären mästern Nordström i Karlskrona och fem år senare skrevs han ut som gesäll. Sen fortsatte han arbeta i Karlskrona som gesäll i ytterligare fyra år för samme mästern Nordström.

Johans väg till körsnärsmästare blev törnbeströdd. Gesällbrevet är utfärdat i Stockholm. Mästarbrevet utfärdades av samme ålderman som utfärdat gesällbrevet och hette Lundberg som skriver att Johan är villig slå sig ner i Västervik. Han förklaras tillhöra Stockholmsämbetet men förbjuds slå sig ner i huvudstaden och i Karlskrona.

I borgarbrevet står om Johan följande: ”Inför magistraten i Västervik har i dag Johan Peterson inför sittande rätt dess underdånigste Huld-, Trohet- och Borgare Ed, med liflig röst samt hand å Bok aflagt.” Detta skrevs i juli 1812. Johan var nu 27 år. Livet lekte. Nu hade han svart på vitt att han var körsnärsmästare. Han var dessutom nygift sedan tre veckor tidigare.

Johan fann sin fästmö Gustava i Karlskrona får man förmoda, eftersom hennes far Ingemar Person var bälgmakarmästare på Karlskrona varvet. 1798 dör Ingemars hustru Elin 51 år gammal i frossfeber och 12-åriga Gustava blir moderlös. Ingemar står ensam med 3 barn. Nu blev Ingemar kommenderad till Stockholm för att leda arbetet med resningen av obeliskan på Skeppsbron, som invigdes år 1800. Två år senare sålde han sitt hus på Hantverkargatan i Karlskrona och slog sig ner hos sin äldsta dotter i Norrköping några år och titulerades där som byggmästare. Sen flyttade han 1812 till Gamla Stan och blev vaktmästare för Sjö- och Assurance Companiet. Att Gustava följt sin far från Karlskrona, via Norrköping, till Stockholm är en bra gissning. Vad vi vet är att Ingemar fram till sin död bodde i kvarteret Rådstugan, som låg vägg-i-vägg med Storkyrkan. Därför var det naturligt att Johan och Gustava vigdes i denna kyrka, vilket skedde i juni 1812. Det var ännu krut och livskrafter kvar i pappa Ingemar. Tre år senare gifte han nämligen om sig med Catharina Almkvist. Hon var 39 år yngre än Ingemar, och själv var brudgummen 67.

Ingemar dog fattig. I hans bouppteckning står upptagna bland annat att myndigheterna krävde en fattigvårdsskatt även för Ingemars

kvarlämnade "2 par strumpor, två servetter, ett par gamla söndriga gardiner och åtta glas".

*

Tillbaka till 1812 och till Johan som alltså nått några viktiga mål på sin törnbeströdda levnadsbana. Han var en nygift mästare med rykande färskt burskap i näven. Livet lekte. Men ack, nej!

Johan kunde inte försörja sig i Västervik utan säger upp sitt burskap i staden och skriver till sin gamle läromästare Nordström i Karlskrona och anhåller om burskap där, till mannen som han arbetat för i elva år. Men han misstog sig. Man hänvisar till att Johan inte kunnat visa upp sitt mästarbrev och man säger att staden inte har kunder för ytterligare en körsnär. Han nekas burskap. Johan klagar hos kommerskollegium som dock gav Johan rätt till burskap i Karlskrona.

Efter tre jobbiga år i Västervik passerar familjen Karlskrona-tullen 1815, nu med 2-åriga sonen Robert och babyen Gustaf överst på flyttlasset. Karlskrona stad växte efter hand ty Gustava födde summa 11 barn. Johans rörelse gick med växlande framgång. Minst två gånger tycks han ha gått i konkurs. Rörelsen var lokaliserad i olika hus vid Stortorget, vilka han vissa perioder varit ägare till. Först när han kompletterade skinnkommersen med försäljning av brännvin tycks han ha fått stabilitet i verksamheten.

Johan annonserade flitigt i Carlskrona Weckoblad. Så här kunde det låta:

I körsnär Petersons gård vid Stortorget fortsätter destilleringen av Brännvin och erhålles en kvantitet som Författningarna medgiva, emot 28 skilling kannan.

Resväskor och restofflor nu och framgent till billigaste priser hos körsnär Peterson.

Uti Körsnär Petersons Hus en handelsbod med bodkammare, källare och andra bekvämligheter att tillträda 1 april. På samma ställe åstundas en trogen och beskedlig Piga till påsk.

Hos körsnär Peterson konserveras pälserier och säljes äkta tränsgaloner i guld, bomullsvadd och svarta kalmuckskinn. På samma ställe åstundas köpa en skjutsäng eller soffa.

En snygg och duglig piga önskas vid instundande ömsetid hos handlanden Peterson vid Nya Bron.

Pastor Jutman kallar till husförhör hos körsnär Peterson vid Stortorget.

Johans o Gustavas barn

Gustava födde som sagt elva barn, åtta pojkar och tre flickor. Sonen Folke och Augusta var tvillingar men Folke levde bara fem veckor, död av ”slag” och man kan ju bara spekulera om vad för slag. Carl hann etablera sig som handlare, men dog 32 år gammal i hjärnhinneinflammation. 23-åriga dottern Amalia dog, enligt prästen, i ”tärande sjukdom”.

Kvar är nu döttrarna Charlotte och Augusta som aldrig bildade familj, och sex bröder. Knut blev lektor i Lund och har inte lämnat stora spår efter sig i Karlskrona. (Detta börjar likna sagan ”tio små negerpojkar gingo på bio, en gick på dass, så var dom bara nio.”)

Kvar till vuxen ålder blev dock fem bröder som levde hela sin levnad i Karlskrona och som satt djupa spår i staden, vilket vi dessa två dagar kommer att få se flera bevis på, som andra kommer andra att berätta om i detalj senare. Kortfattat kan jag nämna att tack vare dessa bröders entreprenörskap, investeringsvilja, risktagande, framåtanda, plikttrohet och ordningssinne fick Karlskrona en järnväg till Växjö, så grundades ett handelsbolag och skeppsrederi, firma Ernberg & Co, en järnaffär, Lyckeby Gjuteri & Mekaniska verkstad, Gasverket, Vedeby gård, ett Läroverk för flickor och Musikaliska sällskapet,

Sjömanshuset och Teatersällskapet. Det känns när man läser Ernbergska släktboken nästan som att de fem bröderna ägde och drev halva Karlskrona. De satt med i varje styrelse, och styrde och ställde i stadsfullmäktige.

På visitkortet fanns titlar som konsul, rådman, borgmästare, godsägare, redare, handlare. Bröderna var välsituerade och bodde i egna fastigheter i staden vintertid och levde gott på sina gods i stadens utkanter sommartid.

Sammanhållningen inom Petersonska familjen var stark och här ett bevis på detta. När de två äldsta sönerna Robert och Gustaf var i 25-årsåldern skänkte de på 1830-talet sin mor fastigheten vid Borgmästarkajen 12. Ett bevis på tillgivenhet för modern. Huset hade 4 rum och kök och nog var det trångt, även om de äldsta barnen flyttat hemifrån.

En annan typisk gest fick broder Ludvig uppleva. Han hade en stark önskan att vilja fortsätta studera juridik i Lund efter studenten, men föräldraekonomin tillät inte detta. Då fick han ett brev från sin 35-årige bror Gustaf som erbjöd att understödja honom, om han vill återvända till Lund och bli jurist. Bland Ludvigs efterlämnade papper finns ännu detta brev bevarat, med påskriften: ”Det brev som glatt mig mest i hela mitt liv.”

Tack för mig.

Jonas Hök heter jag, och är ett av Ludvigs barnbarns barn.